

KOKTAVOST
-
BALBUTIES

KOKTAVOST - BALBUTIES

- **Syndrom komplexního narušení koordinace orgánů participujících na mluvení**
- **nejnápadněji se projevuje charakteristickým nedobrovolným (tonickým, klonickým) přerušováním procesu mluvení**
- multifaktoriální, dynamický a variabilní syndrom narušené komunikační schopnosti se složitou symptomatikou, která je často důsledkem několika parciálních, vzájemně se prolínajících, navazujících a/nebo recipročně i souhrnně reagujících příčin

(Lechta, 2004, 2010)

Další možnosti vymezení

- Řada autorů využívá termín „vývojová koktavost“ (Pospíšilová, 2018) pro přesné odlišení balbuties od dalších specifických forem neplynulosti, například od:
  - **tumultus sermonis**
  - **získaná neurogení neplynulost** – spojena s neurogeními obtížemi, lézemi CNS (např. s dysartrií – Parkinsonovou nemocí, apraxií (obtíže s motorickým plánováním, neplynulost může být spojena se snahou o správnou artikulaci), nebo může být spojena s obtížemi ve výbavnosti pojmů a pojmenováním
  - **psychogenní dysfluence** – projev vážných psychiatrických onemocnění, odchylek
  - **dysfluence na bázi narušeného vývoje řeči** – mohou být projevem obtíží při vyhledávání slov
- neplynulost může být součástí obtíží spojených se symptomatickými poruchami řeči (Lechta, 2010).

Terminologie

- zajakavost'
- stuttering
- stammering
- stottern
- bégaiement
- zaikanie
- dadogás
- jakanie

Etiologie

- složité vymezení faktorů
- strukturální a funkční změny CNS
- dědičnost
- metabolické změny
- úvaha nad rolí prostředí v širších souvislostech – činitel fixující koktavost
- (Klenková (2006), Lechta (2010))

koktavost jako NKS

Poruchy
symbolických
procesů

- **zvuková dimenze** – rovina LS a MS
- **nezvuková dimenze** – raritně při
osání

Poruchy
nesymbolických
procesů

- **zvuková dimenze** – dysprozódie
- **nezvuková dimenze** – narušené
koverbální chování

Symptomatologie

- nedobrovolné přerušování toku mluvy
- příznaky v jazykových rovinách

- **Repetice**
- **Prolongace**
- **Bloky**

Tab. 3 Inventář dysfluencí (Shipley a McAfee, 1998)

Repetice

části slov/slabik – např.: „*ba-ba-ba-basketbal*“;

celých slov – např.: „*kolik je je je ti let?*“;

slovních zvrátů – např.: „*já jsem já jsem já jsem byl doma*“.

Prolongace

hlásek/slabik – např.: „*pppppojdme domů*“;

tiché prolongace – *namáhavý pokus říci slovo, přičemž není slyšet zvuk.*

Interjekce

hlásek/slabik – např.: „*já hm ... hm mám problém*“;

celých slov – např.: „*já mám, ano, takový problém*“;

slovních zvrátů – např.: „*já mám, je to prostě, problém*“.

Tiché pauzy

– např.: „*já jsem byl* (*nápadná a nesprávně lokalizovaná pauza*) *v obchodě*“.

Přerušovaná slova

– např.: „*bylo to nádh(er-(pauza)-né*“.

Nekompletní slovní zvraty

– např.: „*nevím, jestli si mohu ... pojdme domů*“.

Opravy

– např.: „*myslím, že půjdeme domů, na procházku*“.

...pozor....

- Interjekce
- Opravy
- Nekompletní slovní zvraty
  - .....se vyskytují i u osob intaktních
- ostatní jsou specifické pro koktavost!!!!

Symptomatologie

- **Specifické projevy v oblasti:**
  - respirace
  - fonace
  - artikulace
  - prozodie
- **Osobnostní příznaky** – sebevědomí, emotivita, interpersonální chování
- **Fyziologické příznaky** – metabolické obtíže (např. vyšší krevní tlak, unavitelnost, nespavost)
- **Vliv situace** – charakter situace, komunikační partner, možnost přípravy x potřeba pohotové a rychlé reakce

komplexní obraz koktavosti – vzájemné prolínání tří množin – opakování

- **dysfluence** – repetice, prolongace
- **nadměrná námaha**
- **psychická tenze**

Model č. 4 Patogeneze koktavosti (Lechta, 2000b)

1. fáze: Vyojvá dysfluence. Fyziologická nepřehlušit (zpravidla repetice bez nadměrné námahy a psychické tenze) jako doprovodný příznak ontogeneze řeči, která ve většině případů spontánně zaniká.

2. fáze: Incipientní koktavost. Přechod do patologie, zpočátku s omezením na proces mluvení; začínající příznaky dysfluencí a nadměrné námahy. Mohou se vyvinout prvky uvědomování si problému s řečí – zejména během aktu mluvení, první zátky ztráty kontroly nad řečí.

3. fáze: Chronická koktavost. Komplexní klinický obraz s postupnou habituací vzájemného průniku příznaků dysfluence, nadměrné námahy a psychické tenze.

Nepřehlušit	Nadměrná námaha	Psychická tenze
Chronická koktavost (přibližně 14 let a více) habituace příznaků	produktivní blůdků spolu s trmelením rš, sanice	logofobie, únikové, vyhýbové chování, silná pocity frustrace a obavy z komunikace, změny ve složitosti mluvy
Fixovaná koktavost (asi 7-13 let) přešva prolongací, repetice hlásek	blůky, napětí, tlačení, zápotení se slovy, narušená konverbní chování	rozpaky, pocit blamáže, vyhýbové chování, situační strach, endospozační blůka a obtížných komunikačních situací
Incipientní koktavost (přibližně 5-7 let) prolongace, opakování částí slov, redukovaná sémotická – schwa, sporadický výskyt období fluenní řeči	nepřirozená artikulace, vegetativní příznaky, znaky svalového napětí, náhly narušené konverbní chování, zvýšený tónu nebo akcelerace při dysfluenci	projevy netrpělivosti, třáská, občas uvědomění si obtíž, nejistota pocity frustrace, ustupující zrakový kontakt při dysfluenci
Výroková dysfluence (asi 3-4 roky) vsuvky, slovní repetice, opravy nekompletních vět	žádné nápadné projevy	žádné projevy

Patogeneze koktavosti

- vývojové dysfluence + rizikové faktory
→ **ohrožené dítě**
- podmínky pro plynulost řeči dítěte
- kapacita kognitivní, lingvistická, motorická, sociální a emocionální musí být v rovnováze s požadavky prostředí
- rizika nerovnováhy

patogeneze koktavosti

- **1. fáze – vývojová dysfluence**

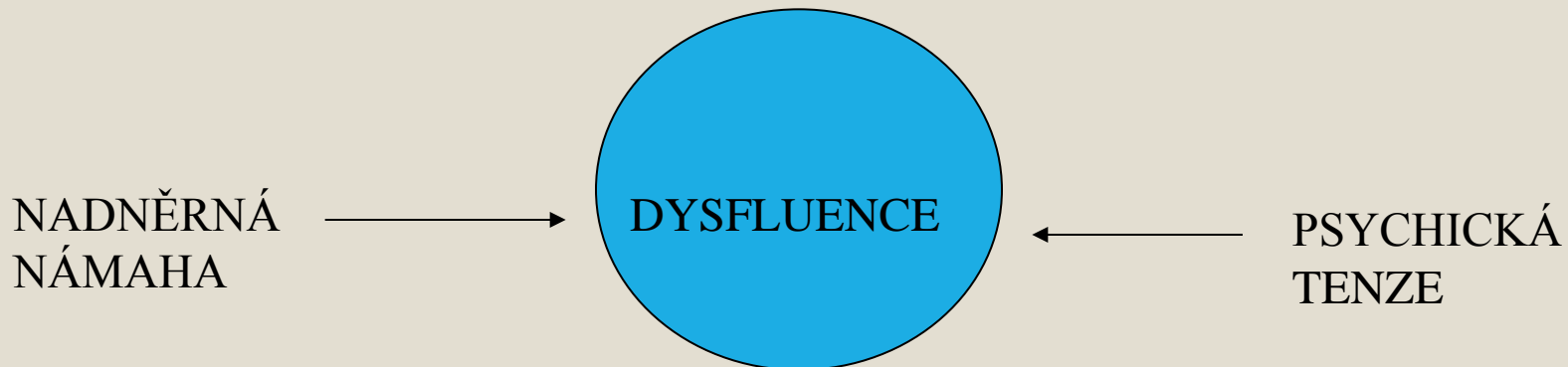
- dočasná disharmonie mezi symbolickými a nesymbolickými procesy
- vzrůstající složitost syntaktických konstrukcí
- prudký nárůst slovní zásoby

- nevyzrálost artikulačního aparátu
- neúplně rozvinutá fonemická diferenciacce

DYSFLUENCE

2. fáze – incipientní koktavost

- přechod do patologie
- začínající průnik dysfluencí a nadměrné námahy
- mohou se vyskytnout prvky uvědomování si problému s řečí

3. fáze – chronická koktavost

- kompletní klinický obraz
- postupná habituace vzájemného průniku příznaků
- individuální poměr
- <https://www.youtube.com/watch?v=AHY2UzOonig>
- <https://www.youtube.com/watch?v=opkMyKGx7TQ>

The Speech of H.M. The King

Summary

In this grave hour perhaps the most fateful in our history, I send to all my peoples, both at home and ever seas, this message with the same depth of feeling for each one of you as if I were able to cross your threshold and speak to you myself. For the second time in the lives of most of us we are at War. Over and over again we have tried to find a peaceful way out of the differences between ourselves and those who are now our enemies. But it has been in vain. We have been forced into a conflict and we are called with our allies to meet a challenge of a principle which if it were to prevail would be fateful to any civilized order in the world. It is a principle which permits the state of the selfish pursuit of power, to disregard its treaties and its solemn pledges, which sanction the use of force against the security and independence of other states. Such a principle, stripped of all disguise the primitive doctrine of might and right and if this principle were established throughout the world, the freedom of our own Empire and of the whole British Commonwealth of nations would be in danger. But far more than this the peoples of the world would be kept in bondage of fear and all hopes of peace and of the security of justice and liberty of nations would be ended. This is the ultimate issue which concerns us. For the sake of all that we ourselves hold dear and of the world order and peace it is inevitable that we should refuse to meet the challenge. It is to this high purpose that I now call my people at home and my people across the seas who will make our call their own. I ask them to stand calm and firm and united in this time of trial. The task will be hard. There may be dark days ahead and war is no longer confined to the battle field but we can only do the right as we see the right and reverently commend our cause to God. If one and all be resolutely faithful today, ready for whatever service or sacrifice it may demand, with God's help we shall prevail. May he bless and keep us all.

DIAGNOSTIKA

Diagnostika

- analýza symptomů koktavosti
- sledování okolností souvisejících se vznikem koktavosti
- analýza symptomů v řeči
- postoj ke komunikaci
- projevy narušeného koverbálního chování
- reflexe věku a komunikační zkušenosti dané osoby

Diagnostika

- východiska
- spontánní řečový projev
- řízený rozhovor
- týmová interdisciplinární spolupráce:
- foniatr, neurolog, logoped, psycholog, psychiatr

Možnosti diagnostiky

- **psychická tenze**
- dotazníky pro rodiče a pedagogy
- dotazníky pro děti – hodnocení symboly 😊, 😞, :-|

- hodnoticí škály

Psychická tenze dotazník pro rodiče/učitele

- **SITUACE**

- Situace, kdy je projev dítěte nejčastěji neplynulý
- Vyhýbání se situacím
- Porovnání řečového výkonu v domácím a školním prostředí

Psychická tenze dotazník pro rodiče/učitele

- **LIDÉ**
- Neplynulost projevu – cizí osoby
- Zábrany v komunikaci s vrstevníky
- Posmívání
- Diskuse o obtížích

Psychická tenze

Dotazník pro rodiče, učitele

- DÍTĚ
- Změny v obtížích
- Sledování koverbálního chování
- Uvědomování si obtíží
- Netrpělivost, napětí před mluvením
- Spontánní vyprávění o obtížích
- Znepokojení kvůli řečovým obtížím
- Změny v chování
- Úzkostnost a další projevy

Dotazník situační psychické tenze při chronické koktavosti

Instrukce: Vaším úkolem je odpovídat na následujících 45 modelových situací přiřazením čísla, které označuje váš postoj ke komunikaci v dané komunikační situaci. Jednotlivé otázky tedy označíte čísly 1 – 5, je-li:

1
Velmi lehké

2
Lehké

3
Něco mezi

4
Těžké

5
Velmi těžké

Situace

1. Zavolat mému/mé nejlepšímu/ší kamarádovi/ce jen tak, abychom si popovídali, je pro mne...
2. Hádat se s bratrem nebo se sestrou (jiným rod.příslušníkem) o tom, na který film se podíváme nejdříve, je pro mne...
3. Zavolat do kina, abych zjistil/la, zda jsou ještě volná místa na večerní představení, je pro mne...
4. Pohovořit si s rodičem o filmu, který jsme právě spolu viděli, je pro mne...
5. Přiznat se novému sousedovi, že jsem mu právě rozbil/a okno, je pro mne...
6. Rozmlouvat se skupinou mých oblíbených spolužáků/spolupracovníků, je pro mne...
7. Říci učiteli/nadřízenému o něčem, co mě trápí, je pro mne...
8. Rozmlouvat s novými žáky/kolegy v naší škole/práci, je pro mne...
9. Přečíst odstavec z nějaké knihy/textu spolužákům/spolupracovníkům, je pro mne...
10. Zeptat se kamaráda/ky, zda by k nám přišel/la po škole/práci, je pro mne...
11. Říci rodiči/partnerovi, který spěchá do práce/školy, že chci jít večer s přáteli ven, je pro mne...
12. Zeptat se prodavače v obchodě, kolik stojí věc, kterou jsem si vybral/la, je pro mne...
13. Říci učiteli/nadřízenému, že nerozumím úloze, je pro mne...
14. Požádat rychle o jízdenku, protože mi už jede autobus, je pro mne...
15. Telefonovat s dědečkem nebo s babičkou, je pro mne...
16. Převzít telefonní vzkaz pro bratra nebo sestru (jiného rod.příslušníka), je pro mne...
17. Hádat se s kamarádem/kou kvůli děvčeti/chlapci, které/terého máme oba/obě rádi/rády, je pro mne...
18. Zeptat se náhodného okoljdoucího, zda je toto adresa, na které bydlí moji známí, je pro mne...
19. Rozmlouvat se sestrou nebo bratrem (jiným rod.příslušníkem) při obědě, je pro mne...
20. Vysvětlit řediteli/šéfovi, proč jsem chyběl/a ve škole/v práci (důvod: lékař), je pro mne...
21. Říci něco důležitého bratrovi/sestrě (jiným rod.příslušníkům), když velmi spěchám do školy/práce, je pro mne...
22. Vysvětlit kamarádům jak se hraje nová hra, je pro mne...
23. Představit se skupině neznámých lidí na nějaké oslavě, je pro mne...
24. Přednést referát před publikem, je pro mne...
25. Zeptat se učitele/nadřízeného, zda je možné, aby mi dovolil/a jít na dovolenou, je pro mne...

Tab. 4a Záznamový arch – projevy narušeného koverbálního chování

Lokalizace	Symptomy	Stupeň	Etiologie
HLAVA	nepřirozené pohyby hlavy		
TVÁŘ	grimasy		
A	evidentní spazmy na křivě		
KRK	sraňování těla		
OČI	nepřirozené mhouření		
	zvedání obočí		
	přerušování zrakového kontaktu v momentě dysfluence		
ÚSTA	pohyby rtů		
	polykání		
	přehrávání dleňových úst během tlaku		
	tremor rtů		
NOSE	Frischelaux symptom		
RUCE	zadržování dlaní v pěst		
	nepřirozené gestikulace		
NOHY	dupnutí při překonávání tlaku		
TRUP	zvedání ramen		
	pohyby trupu		
VEGETATIVNÍ PŘÍZNAKY	potení		
	zčervenání		
	zrychlění hlasy		
Index NaKoCH			

Datum:

Zaznamenal:

Stupeň:

0 – nevyskytuje se

1 – lehký (tak si ho obvykle nepovšimneme, logoped ho při diagnostice identifikuje)

2 – střední (je nápadný do té míry, že ho poslehneme už i tak)

3 – těžký (interferuje s komunikačním záměrem v takovém rozsahu, že dostane běžného posluchače do rozpáku)

4 – velmi těžký (může znemožnit realizaci komunikačního záměru mluvčího nebo dekodování informace ze strany posluchače)

Etiologie:

PT – při zřetřování etiologie vyzkoušeli daného symptomu předpokládáme psychickou tvorbu

NV – při zřetřování etiologie vyzkoušeli daného symptomu předpokládáme neetřimnou tvorbu

Index NaKoCH (narušeného koverbálního chování) – součet všech hodnot (tedy součet jednotlivých symptomů) součet všech možných hodnot

Tab. 4b Škála hodnocení symptomů NKS

(aplikace na koktavost/narušené koverbální chování) – interpretace

0 – symptom se nevyskytuje; to je maximální cíl terapie...

- 1 – lehký stupeň (takem je obvykle nepostřehnutelný, logoped jej při diagnostice identifikuje); obvykle si tohoto stupně narušeného koverbálního chování všimnou jen profesionálové (logopedi, příp. psychologové, lékaři); často si narušeného koverbálního chování na tomto stupni není vědom ani balbútík.
- 2 – střední stupeň (je nápadný do té míry, že ho postřehne i laik); zde už jde o nápadný projev, jehož rušivý vliv ještě více znásobuje vliv zakoktavování, a je třeba ho akutně korigovat.
- 3 – těžký stupeň (interferuje s komunikačním záměrem až do té míry, že dostane posluchače do rozpáku); běžný komunikační partner má dilema, jak správně zareagovat na takto vyřocené narušené koverbální chování balbútíka.
- 4 – velmi těžký stupeň (příznak je tak vystupňován, že může znemožnit realizaci komunikačního záměru mluvčího nebo znemožnit dekodování informace ze strany posluchače – tj. v konečném důsledku jde vlastně také o znemožnění realizace komunikačního záměru. Opakovaná nerealizace komunikačního záměru, ať je to z jakéhokoliv důvodu, může vést k velmi vážné frustraci balbútíka, ale i jeho nejbližšího okolí.

Záznamový list pro diagnostiku symptomů nadměrné námahy

Lokalizace projevů NAKOCH	Symptomy nadměrné námahy	Stupně projevu symptomu				
		0	1	2	3	4
		nevyskytuje se	laikům je obvykle nepostřehitelný, logoped ho při diagnostice identifikuje	je nápadný do té míry, že ho postřehne již i laik	interferuje s komunikačním záměrem do té míry, že dostane posluchače do rozpaků	je vystupňovaný tak, že může znemožnit realizaci komunikač. záměru hovořícího, nebo dekodování inf. ze strany naslouchajícího
HLAVA	nepřirozené pohyby hlavou					
	dotýkání se vlasů					
	jiné:					
TVÁŘ A HRDLO	grimasy					
	evidentní spasmy na hrdle					
	jiné:					
OČI	nepřirozené přihmuřování					
	zvedání obočí					
ÚSTA	jiné:					
	pohybování rtů					
	přetrvávání otevřených úst po dobu bloku					
NOS	třes rtů					
	jiné:					
	Fröschelsův symptom					
RUCE	jiné:					
	Zatínání dlaní v pěst					
	nepřirozená gestikulace					
NOHY	jiné:					
	podupávání					
	jiné:					
TRUP	zvedání ramen					
	pohyby trupem					
	jiné:					
VEGETATIVNÍ PŘÍZNAKY	pocení					
	zčervenání					
	jiné:					

Možnosti diagnostiky dysfluencí

- Kvantitativní přístup
- Kvalitativní přístup

Kvantitativní přístup

- frekvence dysfluencí
- procento dysfluencí
- počet zakotání $\times 100$ / počet řečených slov

Kvantitativní přístup

- index zlepšení/zhoršení
- počet dysfluencí při kontrolním / předcházejícím vyšetření
- čtení textu za časovou jednotku

Kvalitativní přístup

- rozhovor s rodičem, učitelem, partnerem balbutika
- transkripce vzorku řeči
- označení výskytu dysfluencí, nadměrné námahy i psychické tenze

Tab. 3 Inventář dysfluencí (Shipley a McAfee, 1998)

Repetice

části slov/slabik – např.: „ba-ba-ba-basketbal“;

celých slov – např.: „kolik je je je ti let?“;

slovních zvrátů – např.: „já jsem já jsem já jsem byl doma“.

Prolongace

hlásek/slabik – např.: „pppppojdme domů“;

tiché prolongace – *namáhavý pokus říci slovo, přičemž není slyšet zvuk.*

Interjekce

hlásek/slabik – např.: „já hm ... hm mám problém“;

celých slov – např.: „já mám, ano, takový problém“;

slovních zvrátů – např.: „já mám, je to prostě, problém“.

Tiché pauzy

– např.: „já jsem byl (*nápadná a nesprávně lokalizovaná pauza*) v obchodě“.

Přerušovaná slova

– např.: „bylo to nádh(er-(pauza)-né“.

Nekompletní slovní zvraty

– např.: „nevím, jestli si mohu ... pojdme domů“.

Opravy

– např.: „myslím, že půjdeme domů, na procházku“.

Značka	Symptom	Příklady
Dysfluence		
R1	repetice částí slov/slabik	<i>Má-má-máme</i> nádherné auto.
RS	repetice celých slov	<i>Máme-máme</i> nádherné auto.
RSZ	repetice slovních zvrátů	<i>My máme-my máme</i> nádherné auto.
P	prolongace*	<i>Mmmáme</i> nádherné auto.
I	interjekce hlásek/slabik interjekce celých slov interjekce slovních zvrátů	<i>My áááh</i> máme nádherné auto. <i>My žeano</i> máme nádherné auto. <i>My a tedy</i> máme nádherné auto.
TPA	tichá, nápadně dlouhá a nesprávně lokalizovaná pauza	<i>My máme... nádherné</i> auto.
PŘER	přerušované slovo	<i>My máme nádher__né</i> auto.
NEK	nekompletní slovní zvrát	<i>My máme__</i> jdu sám.
OP	oprava	<i>M... jezdíme na</i> nádherném autě.
Nadměrná námaha		
b	blok	<i>__</i> My máme nádherné auto.
nakoch	narušené koverbální chování (lokaliz.)	hlava – H, nohy – N atd.
rhos	nepravidelné zrychlení tempa při dysfluenci	M – m – – – m – – – m
st	startér	
vp	vegetativní příznaky	hyperventilace, zčervenání z námahy atd.
Psychická tenze		
Vch	vyhýbavé chování	
Tl	tiky	
Zr	absence zrakového kontaktu	
Man	manipulace s oblečením, předměty	
Tř	třesení rukou	
Lo	logofobie, anxióznita	

Úlohy balbutiogramu – školní věk (osvojené čtení)

1. Šeptaná řeč

Úloha: Dohodneme se s dítětem, že si budeme povídat šeptem; potom ukazujeme na jednotlivé části svého těla, které má balbutik šeptem pojmenovat:
vlasy, oko, ucho, nos, zuby, rty, loket, břicho, záda, koleno

Počet dysfluencí

Počet všech slov

% dysfluencí

2. Simultánní řeč

Úloha: Jednotlivé věty říkáme současně s balbutikem: věty mají narůstající syntaktickou náročnost. Jsou-li věty příliš náročné na paměť dítěte, dále nepokračujeme.

Anička čte.

Umyju si ruce.

Ivan rád sbírá houby.

Azalky rostou v naší zahradě.

Autobus nedal přednost v jízdě.

Eva je to milé děvče od sousedů.

Už za několik dní budou prázdniny.

Učitel, který šel okolo, neměl hodinky.

Ovoce, které máma koupila, nebylo příliš drahé.

Až když se rozsvítí zelená, můžeme jít; svítí-li červená, musíme stát

Úterý byl úspěšný den pro naše hokejisty, protože ve finále zvítězili.

I když si za chvíli začnu hrát, předtím si dokončím domácí úkol.

Otcovi známí, se kterými jsme byli vloni na dovolené, pracují v zahraničí.

Počet dysfluencí

Počet všech slov

% dysfluencí

3. Zpěv

Úloha: Zazpívej píseň „Prší, prší, jen se leje ...“

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

4. Automatizmy

Úloha: Napočítej do 10, vyjmenuj dny v týdnu, měsíce v roce, roční období.

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

5. Opakování

Úloha: Balbutik má po nás opakovat věty, které mají z hlediska fluencí narůstající artikulační náročnost – t.j. zpočátku věty začínají samohláskou, na konci opakuje věty, začínající okluzivou. Jsou-li věty příliš náročné na paměť dítěte, dále nepokračujeme.

Uklidím sešity.

Opozдили jsme se.

Šelmy mají jemný sluch.

Železo se ohýbá za horka.

Foukal silný vítr, a na horách sněžilo.

Mouchami se živí mnoho živočichů.

Banánovníky jsou největší rostliny na světě.

Ta milá slečna ze sousední ulice se jmenuje Lucie.

Peníze, které jsme si našetřili, utratíme za užitečné věci.
 Když začnou prázdniny, můžu déle spát a nemusím se učit.

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

6. Dokončování vět

Úloha: Balbuzík má dokončit libovolnými slovy větu, kterou jsme začali

Když ráno vstanu z postele, nejdřív.....
 Pes honí kočku a kočka ráda honí.....
 Každé vánoce máme doma.....
 Když mám čas, rád.....
 Děti chodí do školy, aby.....
 Někteří zvířata umí velmi rychle.....
 Až budu velký, chtěl bych.....
 Mezi sporty, které umím, patří.....

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

7. Čtení

Úloha: Balbutik má přečíst text Dgb. 8. 4; tento text má logopéd pro záznam

Spícímu lvu přeběhla po těle myš. Lev vyskočil na nohy, chytil myš a chtěl ji na místě sežrat.

Myš ho prosila, aby ji pustil na svobodu: když ji nechá naživu, odvděčí se mu. Lev se zasmál, ale pustil ji.

Uplynulo několik dní. Lovci lva chytili, provazem ho přivázali ke stromu. Když myš zaslechla lvův nářek, přišla k němu, přehryzala provaz a osvobodila ho. Řekla mu „Tedy ses mi vysmál, že se Ti sotva mohu odvděčit.

Odted' si dobře pamatuj, že i myši se mohou odvděčit“.

POUČENÍ: V životě, který je bohatý na změny, se ani mocní neobejdou bez pomoci slabších.

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

8. Spontánní řeč

Úloha: Rozhovor na téma denní režim

Počet dysfluencí Počet všech slov % dysfluencí

Text na čtení (100 slov)

Spícímu lvu přeběhla po těle myš. Lev vyskočil na nohy, chytil myš a chtěl ji na místě sežrat. Myš ho prosila, aby ji pustil na svobodu: když ji nechá naživu, odvděčí se mu. Lev se zasmál, ale pustil ji.

Uplynulo několik dní. Lovci lva chytili, provazem ho přivázali ke stromu. Když myš zaslechla lvův nářek, přišla k němu, přehryzala provaz a osvobodila ho. Řekla mu: „Tehdy jsi se mi vysmál, že se ti sotva mohu odvděčit. Odted' si dobře zapamatuj, že i myši se mohou odvděčit“.

POUČENÍ: V životě, který je bohatý na změny, se ani mocní neobejdou bez pomoci slabších.

(EZOPOVA BAJKA)

BALBUTIOPRAM

Jméno a příjmení		Datum narození:		Věk: r. m.	
Dýchání (stupeň)		Fonace (stupeň)		Artikulace (stupeň)	
☐ nepravdělné ☐ mělké ☐ hlasitý vdech ☐ dýchací spazmy ☐ narušené dýchání i v klidu ☐ jiné:		☐ tvrdé hlas. začátky ☐ inspirační tvorba hlasu ☐ nepřirozeně vysoký hlas ☐ nepřirozeně nízký hlas ☐ kolsání výšky ☐ dysfonie ☐ jiné:		☐ nepřirozené artikulační postavení ☐ nazalizace ☐ dyslalie ☐ problémové hlásky: ☐ jiné:	
Prozódie (stupeň) ☐ přízvuk: ☐ tempo: ☐ melodie: ☐ rytmus:					

KLINICKÝ OBRAZ

Dysfluence (%)		Nadmerná námaha (stupeň)		Psychická tenze (stupeň)	
☐ R1 – repetice částí slov/slabik ☐ RS – repetice celých slov ☐ RSZ – repetice slovních zvrátů ☐ P – prolongace ☐ I – interjekce ☐ TPA – tichá nespr. lokaliz. pauza ☐ PRER – přerušované slovo ☐ NEK – nekompletní slovní zvrát ☐ OP – oprava ☐ jiné:		☐ b – blok ☐ nakoch – Naruš. koverb. chování (5 nejvýraznějších symptomů NaKoCH, s etiologií NN – symptom, stupeň): 1. 2. 3. 4. 5. ☐ jiné:		☐ Vch – vyhýbavé chování ☐ Lo – logofobie ☐ nakoch – Naruš. koverb. chování (3 nejvýraznější symptomy NaKoCH, s etiologií PT – symptom, stupeň): 1. 2. 3. ☐ situacní PT (3 nejtěžší kom. sit.): ☐ jiné:	

% dysfluencí:	IK:	IA:	IZ:	Frekvence dysfluencí/min:
---------------	-----	-----	-----	---------------------------

Balbutiograf

% dysfluencí									
Úlohy	1. šepot	2. simultánní řeč	3. zpěv	4. automatismy	5. reprodukce	6. dokončování vět	7. čtení/pops obrázků	8. spontánní řeč	
Závěr:	Vývojová dysfluence ☐		Incipientní koktavost ☐	Fixovaná koktavost ☐	Chronická koktavost ☐				
Jiné:									

Diferenciální diagnostika

- neplynulá řeč na podkladě organického poškození centrálního nervového systému – CMP
- breptavost
- fyziologická neplynulost a incipientní koktavost

Tab. 15

Podobnosti a rozdíly mezi breptavostí a koktavostí

Hlavní rozdíl	Breptavost	Koktavost
Základ poruchy	centrální porucha řeči	neurovegetativní dysfunkce
Charakter poruchy	nekřečovitý	křečovitý
Uvědomění si poruchy	není	projevuje se
Charakteristické znaky:		
- specifické příznaky	opakování	prodlužování a opakování
- tempo řeči	často příliš rychlé	převážně normální
- stavba výpovědi	mnohdy nesprávná	obvykle správná
- obava z výslovnosti některých hlásek	neobjevuje se	objevuje se
- koncentrace pozornosti na řeč	zlepšuje řeč	zhoršuje řeč
- relaxace, uvolnění	zhoršuje projev	zlepšuje promluvu
- cizí jazyky	zlepšují řeč	zhoršují řeč
- souhyby a grimasy	spíše se neobjevují	objevují se často
- záznam EEG	často rozsáhlý	obvykle v normě
- experimentálně vyvolány		
oční třas	parametry se přibližují normě	odchyka od normy
- melodie výpovědi	méně monotónní	více monotónní
Hlasité čtení:		
- dobře známého textu	špatně	plynule
- neznámého textu	plynule	špatně
Písmo	nedbalé, mnoho oprav a škrťů	zúžené
Účinky:		
- alkoholu	zhoršují	neovlivňují zápomně
- Looova efektu	zhoršují	oslabují
Psychické vlastnosti	bezstarostnost pichlavost impulzivnost povrchnost	nesmělost nejistota brzdění aktivity nedůvěra
Průběh poruchy	stálý	spontánně zlepšovaný a zhoršovaný (návrtný)
Podstata terapie	zkoncentrování pozornosti na řeč	psychoterapie, jakož i odvracení pozornosti od řeči
Prognóza závisí	na soustředění	na emocionálním postoji pacienta

Terapie koktavosti

- celá řada postupů
- individuální a skupinová forma
- jednodimenzionální a vícedimenzionální postupy

Příklad - cvičná léčba

- *Seemanova komplexní cvičná léčba*
- medikamentózní léčba, tělesná cvičení, denní režim, dieta
- psychoterapie – odstranění strachu z mluvení
- nácvik respirace, fonace, artikulace, řečnická cvičení, čtení
- tento koncept byl prováděn pouze v individuální formě

Příklad - behaviorální techniky

- systematická desenzibilizace
- operační podmiňování

Příklad – techniky založené na sluchové zpětné vazbě

- opožděná sluchová zpětná vazba
- delayed auditory feedback - DAF
- opoždění vede ke zpomalení tempa a podpoře plynulosti

- Logohelp

Příklad - Van Riperova metoda

- **identifikace** – poznání vlastní kóktavosti
- **desenzibilizace** – odstranění pocitu strachu a úzkosti
- **modifikace** – učí se „plynulejšímu kóktání“
- **generalizace** – využití naučených technik v praxi

Fonograforitmická metoda podle Lechty

- východisko – koktavost je výsledkem asynchronnosti pravohemisférového a levohemisférového systému
- vzniká z normálních vývojových neplynulostí a zážitku časového tlaku a ztráty kontroly nad způsobem realizace vlastní promluvy
- metodu lze využít k podpoře, tvarování plynulosti projevu
- (Lechta, 2010)

7 etap fonograforitmické metody

1. *fonologická analýza slov na slabiky* – rytmické vytleskávání
2. *přičlenění grafických ekvivalentů slabik* – obloučky
3. *přičlenění grafických ekvivalentů slov* – úsečka (slova, věty, dialog)
4. *pragmatizace* – používání fonograforitmiky v dialogu, laserový pointer
5. *imaginace* – představa „písma“ bez konkrétní realizace
6. *fixace* – fluentní komunikace v konkrétních komunikačních situacích, přítomno více účastníků konverzace
7. *transfer ve hře s různými rolemi*

- Kouzelná země
- Kouzelné písmo
- Specifické postupy motivace vzhledem k věku klienta

Systemová terapie koktavosti dle Tarkowského (STJ)

- podrobně v textu ve studijních materiálech

- Kombinace řečové terapie, psychoterapie a sociální terapie
- **Cíle:**
- Dosažení plynulosti v řízeném nebo spontánním projevu
- Snížení svalového tonu
- Snížení obavy z mluvení
- Zvýšení připravenosti ke komunikaci

INCIPIENTNÍ KOKTAVOST

Incipientní koktavost terapeutické postupy

- **Cíle terapie**
  - Předcházení vzniku psychické tenze
  - Eliminace případných prvků nadměrné námahy
  - Korekce dysfluencí řeči
-
- <https://www.youtube.com/watch?v=rw04lXYpQgQ>

Incipientní koktavost

terapeutické postupy (Lechta, 2010)

- **Psychická tenze**

- Zabránit direktivitě – modifikace komunikace s dítětem ze strany okolí, rozvoj empatie
- Podpora pocitu dostatku času při komunikaci
- Maximální podpora pro zážitek fluence

- **Nadměrná námaha**

- Relaxace, prvky jógy
- Muzikoterapie
- Pantomima, hraní rolí

- **Dysfluence**

- Fonograforytmika
- Lidcombský program – využívá principu operačního podmiňování (Lechta, 2010, s. 198)

Incipientní koktavost

Interakční terapie

- Michael Palin Center for Stammering Children
- Program pro podporu komunikace v rodinném prostředí
- modifikace komunikačního procesu mezi rodičem a dítětem
- změna komunikačního stylu
- 3 měsíční terapeutický program

Incipientní koktavost STJ dle Tarkowského

- Období relativního ticha dítěte, aby nedocházelo k fixaci neplynulosti
- Rodinná terapie
- Fytoterapie (bylinky, placebo) ke snížení svalového tonu
- Intervence dospělých v případě řečových bloků dítěte

FIXOVANÁ KOKTAVOŠŤ

Fixovaná kóktavost

- 6.-13. rok života
- Strach z kóktavosti – uvědomění si obtíží v řeči
- Nadměrná námaha – bloky a tlačení
- Dysfluence – převažující repetice a prolongace

- Sociální, komunikační a kognitivní stresory

- Spolupráce – rodiče – učitel – logoped – balbutik

Fixovaná koktavost terapie

- **Principy**
- Odstranění řečového „soutěžení“
- Odstranění intolerance k „chybám“ – ovlivnění postoje okolí k balbutikům
- Odstranění podceňování úrovně řeči (hodnocení ve škole)

- Skupinová terapie
- Mediace a mapování – poznatky o fluenci a dysfluenci
- Princip eliminace fixujících faktorů

Fixovaná koktavost terapie

- **Psychická tenze**
- Potřeba prožití komunikace bez strachu a obav
- Učit se zpracovat NKS – eliminace negativních pocitů spojených s koktavostí
- Citlivý přístup s ohledem na věk
- **Nadměrná námaha**
- Vysvětlení obtíží a významu jejich korekce
- Význam relaxace, lehký artikulační kontakt
- **Dysfluence**
- Fonograforytmika – imaginace, podpora fonologických schopností (analýza, syntéza)
- Čtení

STJ dle Tarkowského

- **Cíle terapie ve školním věku:**
- Plynulá řeč ve třídě – dosažení plynulosti v náročné komunikační situaci
- **Etapy:**
- Identifikace stresující situace
- Relaxace
- Desenzibilizace
- Zvládnutí techniky plynulého mluvení
- Terapeutický pohovor
- Socioterapie
- Hodnocení efektivity terapie

MOŽNOSTI PODPORY ŽÁKA S BALBUTIES

Lechta (2010), Peutelschmiedová (1994)

Ve výukové i v běžné komunikační situaci je klíčový přístup k žákovi

- neupozorňovat na neplynulost v řeči, přecházet ji citlivě, nikoli lhostejně
- vytvořit při ci s žákem pozitivní atmosféru – přirozeně akcentuje **obsah, nikoliv formu** sdělení podporovat komunikativnost

V komunikační situaci je třeba poskytnout žákovi:

- možnost vyjádřit vše, co sám chce
- dostatek prostoru k samostatnému dokončení myšlenky, věty, slova – jeho projev nepřerušovat
- spolupráce při pomoci – reakce žáka

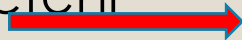
Ze strany vyučujícího se doporučuje:

- redukce počtu kladených otázek
  - nepospíchat - eliminace pocitu časového tlaku
  - poskytnout dostatek času na odpověď
-
- neužívat „doporučení“ – riziko zvýšení obtíží

Dále je vhodné v průběhu času a spolupráce s žákem:

- pozorovat situace, kdy se plynulost řeči zlepšuje x zhoršuje
- okamžik plynulého projevu využít k další komunikaci
- ve fázi zvýšené neplynulosti žáka s požadavky na komunikaci nezatěžujeme
- žádoucí je tyto situace citlivě vyhodnotit – eliminace pocitu vyčlenění

V plynulosti projevu se mohou negativně promítnout některé jevy:

- nečekaná zátěžová situace, náhlé změny, časový tlak, podráždění, únava, přetěžování
- ústní zkoušení, samostatný mluvní projev před třídou, hlasité čtení
- volba způsobu ověřování školních vědomostí – optimální výkon
- dle potřeby upřednostnit písemnou formu zkoušení
- další varianty přístupů k hodnocení žákova výkonu i k realizaci ověřování poznatků mohou být uvedeny v Doporučení ŠPZ

V kontextu podpory je třeba dále posilovat:

- pozitivní sebehodnocení žáka, zdravou sebedůvěru
- posilovat frustrační toleranci, odolnost vůči zátěži
- řečové obtíže nezlehčovat ani nedramatizovat, pomoci se s nimi vyrovnat
- uspořádání aktivit ve výuce – pravidelné střídání činností, včetně relaxačních chvil
- denní režim – dostatečný prostor pro školní přípravu, vhodnou relaxaci a uvolnění – činnosti, které dítě baví a zajímají
- psychická pohoda, pravidelný režim, strava s dostatkem vitamínů
- nutný je samozřejmě dostatečný spánek a odpočinek

CHRONICKÁ KOKTAVOST

Chronická koktavost

- **Psychická tenze** – logofobické rysy...
- **Nadměrná námaha** – narušené koverbální chování a jeho zamaskování
- **Dysfluence** – prolongace a bloky

Chronická koktavost terapie

- Individuální a skupinová forma
- Svépomocná skupina – může být realizována s oporou v supervizi terapeuta – podpora aplikovaných postupů, bez supervize - podpora nezávislosti klientů – přínosem je propojení obou variant
- Modifikace metod dle věku – vzhledem k věku klienta je širší možnost diskuse, přímé práce s obtížemi – motivace a zkušenost klienta s vlastní komunikací, situacemi, obtížemi...

Chronická koktavost - terapie

- **Cíle**
- Podpora dosažení pozitivních postojů a pocitů souvisejících s komunikací navzdory přetrvávající koktavosti
- Minimalizace – eliminace nadměrné námahy při projevu – získání kontroly
- Eliminace nejnápadnějších příznaků dysfluence

- K úvaze při spolupráci s klientem v chronické fázi koktavosti:
- náročnějším faktorem může být habituace příznaků a zkušenost balbutika s terapeutickými postupy
- Naopak pozitivem může být ochota klienta převzít spoluzodpovědnost za každodenní práci, schopnost introspekce, možná participace na přípravě terapeutického programu (Lechta, 2010, s. 293)

Terapie– chronická koktavost

MIDVAS

- **Motivace** – emocionální a mentální příprava balbutika na jednotlivé kroky terapie
- **Identifikace** – analýza, klasifikace vlastního vnějšího chování a vnitřního prožívání z pohledu balbutika (možnost využití videonahrávky – citlivě)
- **Desenzibilizace** – snižování úzkosti spojené s komunikací – budování rezistence balbutika na subjektivně prožívané komunikační situace
- **Variace** – práce s plynulostí projevu, získání kontroly
- **Aproximace** – vlastní variace způsobu mluvení (artikulační postavení, lehký hlasový začátek, eliminace bloků apod.)
- **Stabilizace** získaných dovedností v běžných komunikačních situacích
- (Lechta, 2010, s. 193, s. 181)

TSJ dle Tarkowského

- Trénink plynulosti
- Psychotherapie
- Socioterapie

Zdroje

- Bendová, P. (2011). *Dítě s narušenou komunikační schopností ve škole*. Praha: Grada.
- Klenková, J. (2006). *Logopedie*. Praha: Grada.
- Lechta, V. (2010). *Koktavost: integrativní přístup*. Praha: Portál.
- Mlčáková, R. (2011) *Osoby s narušenou komunikační schopností*. In. Michalík, J. a kol. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál.
- Peutelschmiedová, A. (1994). *Čtení o koktavosti*. Praha: Portál.
- Pospíšilová, L. *Vývojová koktavost*. In. Neubauer, K. a kol. (2018). *Kompendium klinické logopedie: diagnostika a terapie poruch komunikace*. Praha: Portál.